

ВАСИЛ ХРИСТОВ БОЗАРОВ

Пенка Бозарова, Здравка Костова

Резюме. Тази биографична бележка проследява жизнения път и професионалните постижения на Васил Христов Бозаров (1907 – 1982), който бе влиятелен образователен деятел, ориентиран към преподаването и обучението по биология в средното училище и дългогодишен редактор на методичното списание „Биология и химия“ (1958 г.). Днешното списание „Природните науки в образованието“ е пряк наследник на „Биология и химия“.

Keywords: Vassil Bozarov, “Biology & Chemistry”, biological education, teachers’ training, vocational education

Ст. н. с. Васил Бозаров

Васил Христов Бозаров е роден на 11 ноември 1907 г. в село Правец, Ботевградско, и почина на 2 юни 1982 г. в София.

Неговите приноси са главно в методологията на биологическото образование, в ролята на обучението и възпитанието за професионалната ориентация на учениците, в ценностното формиране и политехническото образование и в популяризиране сред учителите на педагогическите иновации в световния и националния опит.

Той е роден и израснал в семейството на Христо и Пена Бозарови, отгледали и изучили седемте си деца чрез упорит труд в скромното си земеделско стопанство.

Баща му е завършил начално училище, а майка му е била неграмотна – обикновена ситуация за онова време, когато на момичетата рядко се е разрешавало да се образоват. Съпругата му – Тодорка Станева Бозарова (1908 – 1982), е била учителка и администратор в образованието. На сина му – Христо Бозаров (1937 – 1962), младежки функционер, несправедливо е отнето правото на живот още на прага на неговите мечти и възжеления. Дъщеря му – Пенка Бозарова (р. 1943 г.), е изследовател, дългогодишен зам.-главен редактор на списание „Педагогика“ и университетски преподавател, доктор, доцент по методика на обучението по физика.

Васил Бозаров завършва средното педагогическо училище в град Орхание (сега Ботевград) през 1926 г., изучава естествени науки в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1929 – 1933) и се дипломира като специалист по биология.

Първата му статия „Организация и методика на работата в учебно-опитните полета“ е публикувана в списанието „Училищна практика“ на Министерство на народната просвета през 1950 г. Изследователската му дейност е съсредоточена в професионалното ориентиране и образование на учениците – проблем, актуален и в съвременната ситуация. Той изследва ефективността от свързването на учебното съдържание по биология с трудовата дейност в задължителното и незадължителното образование и развива теорията и практиката на трудовото обучение в средното училище. Неговите изследвания се извършват на национално равнище в много училища в страната, които създават свои опитни полета за провеждане на експериментална и производствена практика. Учебно-опитните полета наследяват традициите и образователните предимства на училищните градини, но благодарение на неговия изследователски принос обучението в тях се поставя на високо научно и педагогическо равнище.

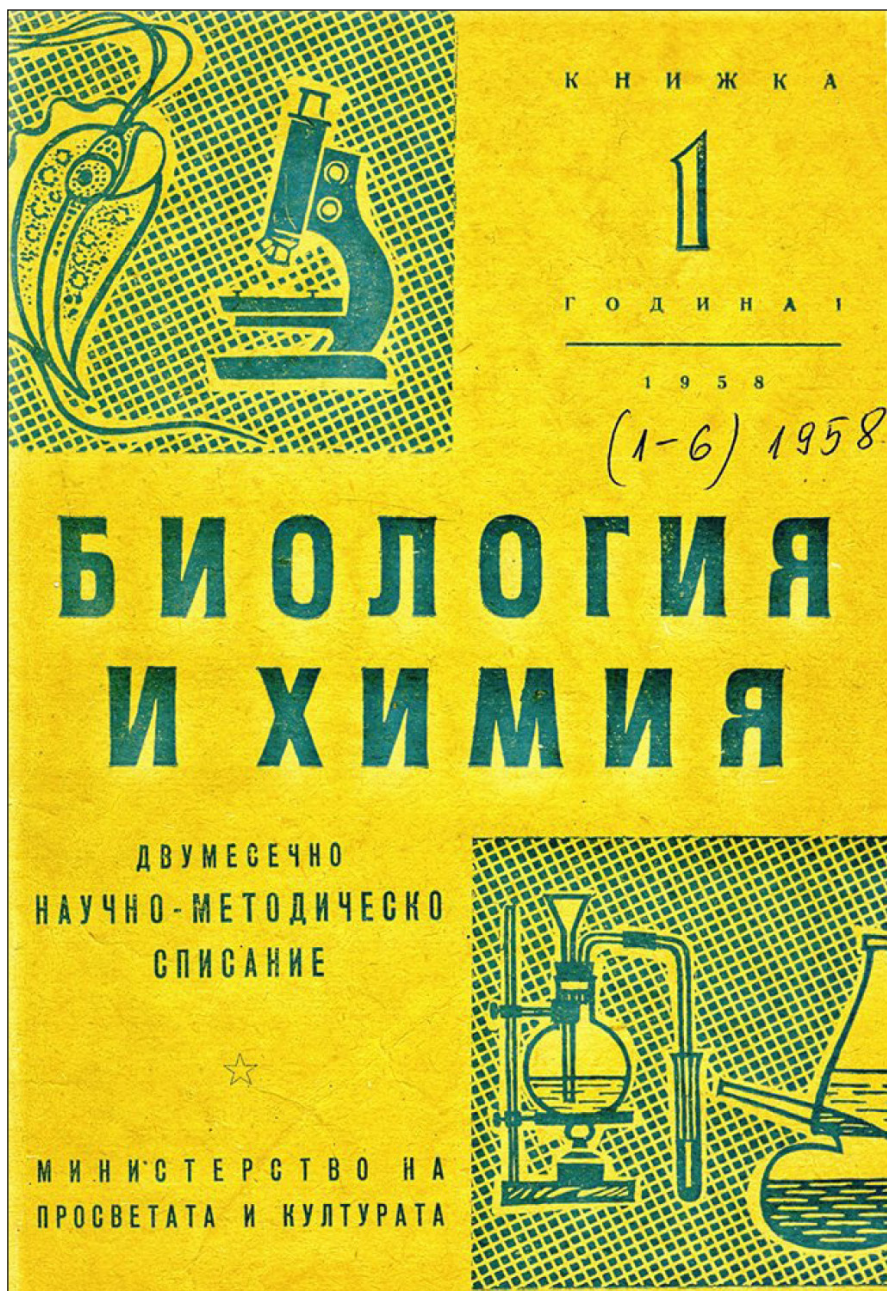
Кариерата му започва като учител в с. Чифлик, Кърджалийска област (1926 – 1933) и продължава като директор на училищата в с. Горна Малина и в с. Желява, Софийска област (1933 – 1937). Той е основател и директор на средното училище „Бачо Киро“ в с. Летница, Ловешка област (1938 – 1946), директор на Трета девическа гимназия в София (1946 – 1947), главен инспектор по естествени науки (1948 – 1951) и директор на образователно-методическия отдел в Министерството на народната просвета (1952). Работи като старши преподавател по методика на обучението по биология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1950 – 1957) и научен сътрудник в Института по педагогика към Българската академия на науките (1958), по-късно Научноизследователски институт „Акад. Тодор Самодумов“. Става научен секретар на същия институт (1959 – 1966), старши научен сътрудник по методика на обучението по биология (1963 – 1982), заместник-директор на Института (1966 – 1982).

Секция по методика на обучението по природни науки в Института по педагогика на БАН: седнали л/д: Павлина Векилска (география), Ангел Ангелов (математика), М. Димитрова (секретар); прави л/д: Ангел Пенев (химия), Димитър Дерелиев (математика), Васил Бозаров (биология), Васил Метев (физика)

Редакторската му работа е високо професионална и продължава през целия му творчески път. Той е главен редактор на в. „Младежка борба“ (1929 – 1930); редактор на сп. „Съвременна мисъл“ (1936 – 1937) и на списание „Училищна практика“ (1949 – 1953) и главен редактор на списание „Природа и знание“ (1950 – 1967). В продължение на 19 години е главен редактор на научно-методическото списание „Биология и химия“ (1963 – 1982)¹⁾, извъншатен редактор на ДИ „Народна просвета“.

Педагогическите идеи на Васил Бозаров са разностранни. Важен принос за науката е многостранното, дълбоко теоретично и практическо разработване и прилагане на концепцията за свързване на преподаването по естествени науки с практическата дейност, материалното производство и реалния живот. Той и неговите сътрудници развиват базисните концепции, принципи, учебни планове и програми, методи, учебно съдържание, организационни форми и средства за реализиране на идеята за самостоятелно и активно учене и участие на учениците в практическа работа в лабораторията, в учебно-опитното поле, в селското стопанство, в хранително-вкусовата промишленост, в кръжоците на младите естествоизпитатели, в селскостопанските бригади, в ученически конкурси и състезания, в екскурзии до земеделски стопанства и изследователски лаборатории, в общественополезен труд

Първата книжка на „Биология и химия“

като начин за нравствено възпитание, професионално ориентиране, професионално образование и реализация.

Неговият принос за развитие на дидактиката на биологията (образователни стратегии, дидактически технологии, конструиране и развитие на учебни планове и програми, структура и съдържание на учебниците и ръководствата за учители, включване на учениците в самостоятелни изследвания и решаване на учебни проблеми и други) е убедителен и общественно значим. Той е първият специалист по методика на обучението по природни науки, съавтор на първата методика на обучението по естествознание; дълги години ръководи или е член на колективите по разработването на новите учебни програми по биология за средното училище. Със своите организаторски умения успява да обедини специалистите по методика на обучението по биология за осъществяване на екипни разработки. В съавторство с учители Васил Бозаров създава няколко интегрирани учебника по естествознание за началните класове, които се използват в практиката повече от десетилетие.

Васил Бозаров оказваше научно ръководство по разработване на дисертационните изследвания на Елена Кадурина (главен асистент по методика на обучението по биология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“), на Райка Ангелова

Поднасяне на венец на паметника на националния поет и революционер Христо Ботев по време на Международния симпозиум по образованието и опазването на околната среда, 1981, Враца

и Мария Кабасанова (главни асистенти по методика на обучението по биология в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“) през седемдесетте и осемдесетте години на миналия век. В комисиите за оценяване на челния педагогически опит и чрез списанието Васил Бозаров беше учител на всички учители по биология. Той изучаваше и стимулираше изучаването на педагогическия опит на другите страни.

Наградите за неговия труд и постижения са напълно заслужени: звание „Заслужил учител“, звание „Народен учител“ (1972), звание „Герой на социалистическия труд“ (1977), Златна значка и орден „Георги Димитров“, ордени „Кирил и Методий“ II и I степен, орден „За народна свобода“ II степен, орден „Девети септември“ II степен и медали.

Той е бил член на Централния комитет на Съюза на българските учители, член на ръководството на Българското естественонаучно дружество, председател на секцията на учителите към Българския есперантски съюз, председател на клона на обществото за разпространение на научни знания „Георги Кирков“ към Министерството на образованието.

БЕЛЕЖКИ

1. Днешното списание *Chemistry: Bulgarian Journal of Science Education* [Природните науки в образованието] има за начало „Биология и химия“ – двумесечно научно-методическо списание на Министерството на просветата и културата, започнало да излиза през 1958 г. Първата редакционна колегия на това списание, което започва с тираж 1032 бройки, е в състав: проф. д-р Кирил Попов (редактор), доц. Георги Близнаков (зам.-редактор) и А. Савов, Б. Бончева, В. Ангелова, В. Бозаров (тогава младши научен сътрудник), З. Бойчинова, И. Гълъбов, Н. Генджева, Р. Паскова и Ц. Тачев. Още на втората година от излизането на списанието главният редактор проф. К. Попов е заменен от доц. Г. Близнаков, а В. Бозаров става зам.-редактор. През 1963 г. ст. н. с. Васил Бозаров поема ръководството на списанието. Списанието се развива много успешно, като към 1967 г. тиражът му нараства до 4000 бройки. Нито едно от днешните списания в науката за образованието не може да се похвали с такъв голям тираж. Публикациите на Васил Бозаров в първите десет години от съществуването на „Биология и химия“ са показани по-долу (бел. ред.).

ИЗБРАНА БИБЛИОГРАФИЯ

- Бозаров, В., Янев, А. & Коцев, А. (1952). *Методика на естествознанието – ръководство за учители*. София: Народна просвета.
- Бозаров, В. (1961). *Свързване на обучението по биология с живота*. София: Народна просвета.
- Бозаров, В. (1961). *Осъществяване на политехническото обучение при изучаване на основите на дарвинизма*. София: Изс. БАН.

- Бозаров, В., Гордиенко, Г., Костова, З., Кутов, Т. & Раздималин, Н. (1976). *Опитно-практическата работа на учениците в селското стопанство*. София: Народна просвета.
- Бозаров, В., Ганев, Ж. & Костова, З. (1977). Мястото на защитата на природата в обучението по биология (сс. 161 – 173). В: Йорданов, Д. & Ботев, Б. (ред.). *Проблеми на биологията*, кн. 10. София: Народна просвета.
- Бозаров, В. (1978). *За обучението по биология*. София: Народна просвета, 1978.
- Бозаров, В., Павлов, И., Метев, В., Пенев, А. & Костова, З. (1980). Свързване на обучението по природните учебни предмети с производството. *Народна просвета*, кн. 4, 60 – 68.
- Бозаров, В. & Костова, З. (1980). Опазването на природата в обучението по биология в V и VI клас. *Известия НИИО*, 31(2), 38 – 61.
- Бозаров, В. & Костова, З. (1981). Усвоение принципів некоторых отраслей материального производства учащимися к труду – основная функция среднего образования (сс. 312 – 318). Във: *Всесторонняя подготовка учащихся к труду – основная функция среднего образования, II част*. София: МНП – НЦО.
- Бозаров, В., Костова, З. & Ганев, Ж. (1981). Внедряване на новото учебно съдържание и усъвършенстване на учебно-възпитателния процес по биология. *Биология и химия*, 24(1), 14 – 21.
- Бозаров, В., Ганев, Ж. & Костова, З. (1984). *Дидактика на биологията*. София: Народна просвета.
- Bozarov, V., Metev, V., Penev, A. & Kostova, Z. (1979). The linkage between instruction in natural sciences and production practice. *J. Out-Of-School Scientific & Technical Education*, 15 (special issue), 10 – 16.

СТАТИИ НА ВАСИЛ БОЗАРОВ В „БИОЛОГИЯ И ХИМИЯ“ (1958 – 1967)¹⁾

- Бозаров, В. (1958). Новите проектопрограми по естествени науки за общообразователните училища. *Биология и химия*, 1(1), 25 – 33.
- Бозаров, В. (1958). Политехнизация на обучението по биологичните дисциплини. *Биология и химия*, 1(2), 14 – 24.
- Бозаров, В. (1958). Да повишим идейно-политическото равнище на обучението по естествени науки. *Биология и химия*, 1(5), 1 – 5.
- Бозаров, В. (1959). Обучението по биология – основа за политехническата подготовка на учениците. *Биология и химия*, 2(3), 15 – 25.
- Бозаров, В. (1959). Новият учебен план за средното политехническо училище и новите учебни програми по биология за V – VIII клас. *Биология и химия*, 2(5), 1 – 4.
- Бозаров, В. (1960). Постигания в обучението по естествознание при народната власт. *Биология и химия*, 3(1), 25 – 30.

- Бозаров, В. (1960). Новите програми по биология и геология за горния курс на средното политехническо училище. *Биология и химия*, 3(3), 39 – 50.
- Бозаров, В. (1965). Да осъществяваме действено атеистично възпитание на учениците. *Биология и химия*, 8(3), 1 – 5.
- Бозаров, В. (1965). Третият международен семинар по политехническото и производственото обучение и трудовото възпитание. *Биология и химия*, 8(5), 1 – 10.
- Бозаров, В. & Ганев, Ж. (1966). Новите учебни програми по биология и тяхното експериментално приложение. *Биология и химия*, 9(6), 36 – 41.
- Бозаров, В. (1967). Нашите главни задачи. *Биология и химия*, 10(3), 1 – 6.
- Бозаров, В. & Ганев, Ж. (1967). Някои изводи от приложението на новите топрограми по биология. *Биология и химия*, 10(4), 30 – 35.
- Бозаров, В. (1967). Слава на великия октомври. *Биология и химия*, 10(5), 1 – 2.

СТАТИИ ЗА ВАСИЛ БОЗАРОВ

- Ганев, Ж., Костова, З. & Найденова, Л. (1983). Виден педагог и общественик. *Биология и химия*, 26 (2), 49 – 51.
- Костова, З. (2007). Васил Бозаров – живот, отдаден на образованието. *Педагогика*, 15(11), 97 – 112.
- Пенев, А. (1967). Васил Христов Бозаров. *Биология и химия*, 10(6), 59 – 60.

VASSIL HRISTOV BOZAROV

Abstract. Vassil Bozarov's life and contributions as a scientist and educator are briefly discussed. He worked in the field of biology education, teachers' training, professional orientation and vocational education. As a longtime editor of the journal "Biology and chemistry" he facilitated the popularization of international and Bulgarian good practices in school teaching and learning.

✉ **Dr. Penka Bozarova**

South-West University
66, Ivan Michailov Str.,
2700 Blagoevgrad, Bulgaria
E-mail: penka_v_bozarova@yahoo.com

✉ **Dr. Zdravka Kostova, DSc**

Lulin 210/E/97
1336 Sofia, Bulgaria
E-mail: zdravkakostova@yahoo.com